

2. Кожевникова И. Н. Взаимоотношения страховых организаций и банков [Текст] / И. Н. Кожевникова. – Москва : Анкил, 2005. – 112 с.
3. Козьменко С. Теоретичні підґрунтя банківсько-страхової інтеграції / С. Козьменко, К. Багмет. // Вісник НБУ – 2012. – № 2. – С. 22–27.
4. Олійник Г. І. Основи формування механізму взаємодії страхових компаній та банків / Г. І. Олійник // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 2. – С. 94–97.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>
6. Офіційний сайт державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>
7. Пасько О. М. Узгодження умов взаємодії банків і страхових компаній / О. М. Пасько. // Вісник Університету банківської справи Національного банку України – 2010. – № 3. – С. 260–263.
8. Підсумки діяльності страхових компаній України [Електронний ресурс]. – режим доступу : [http://www. http://forinsurer.com.ua](http://www.forinsurer.com.ua)
9. Співак Л. Функціонування та взаємодія банківських та небанківських фінансових інститутів в Україні / Л. Співак, І. Каракулова // Вісник НБУ. – 2006. – № 7. – С. 46–48.
10. Ткаченко Н. Шляхи розвитку посередництва на страховому ринку України / Н. Ткаченко // Вісник КНТЕУ – 2011. – № 6. – 77–84.

Рецензент – д.е.н., професор Плаксієнко В. Я.

УДК 338.23:332.142.4

ЦІЛЬОВІ КРИТЕРІЇ ТА ІНДИКАТОРИ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Ільїна М.В., к.соц.н., с.н.с.

***ДУ “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
НАН України”, м. Київ***

У статті описано стан та основні проблеми функціонування рекреаційної сфери регіонів України, інфраструктурне й кадрове забезпечення підприємств сфери, обсяг використання рекреаційного потенціалу. Обґрунтовано доцільність розробки додаткових кількісних та якісних показників використання рекреаційного потенціалу територій із метою забезпечення їх сталого розвитку. Розроблено систему критеріїв та індикаторів формування рекреаційного потенціалу, що складається з параметрів поліпшення екологічного стану територій, підвищення ефективності функціонування закладів сфери та зростання рекреаційної привабливості регіонів. Кількісно визначено показники, що становитимуть цільові орієнтири розвитку сфери.

In the article current situation and key challenges facing sector supplying recreational services in Ukraine are described. Infrastructure and staffing of enterprises producing recreational services are depicted and the manner how recreational potential in the regions has been used is analyzed. Urgency of the task to develop extra quantitative and qualitative indices displaying use and reproduction of the recreational potential in sustainable development paradigm is proved. System of criteria and indicators showing generation of recreational potential is developed. It includes parameters on reclaiming the environment, enhancing work of enterprises and rising attractiveness of the regions for recreants. Qualitative parameters to be objectives of the recreational sector's development are computed.

Постановка проблеми. У 2010-2011 роках в Україні налічувалося понад 3 тис. санаторно-курортних і оздоровчих закладів. Найбільше з них розташовано в АР Крим (544 заклади), в Одеській (428), Донецькій (332),

Херсонській (229), Запорізькій (220), Миколаївській (205) областях – тобто на узбережжях Чорного та Азовського морів. Інфраструктурне забезпечення санаторно-курортної справи у Карпатському регіоні, природі якого також притаманні потужні оздоровчо-рекреаційні властивості [1], є суттєво гіршим: на території Львівської області розташовано 108 санаторно-курортних закладів, Закарпатської – 60, Івано-Франківської – 35, Чернівецької – 12 (найнижчий показник серед регіонів). Низькі показники інфраструктурного забезпечення рекреаційної сфери притаманні Хмельницькій області (де розташовано 16 закладів санаторно-курортного типу), Тернопільській (18), Житомирській (20), Рівненській (22), Сумській (24) областям. Подібним чином, найбільший ліжковий фонд зосереджено в санаторно-курортних закладах АР Крим (120 тис.), Одеської (54 тис.), Донецької (45 тис.), Херсонської (34 тис.), Запорізької (32 тис.), Миколаївської (30 тис.) областей. Найбільші за кількістю ліжко-місць заклади зосереджені в АР Крим (у середньому 221 ліжко в одному профільному закладі), м. Севастополь (200), Вінницькій (185), Львівській (174), Полтавській (158) областях, найменші — у Волинській (51), Кіровоградській (62), Луганській (65) [2].

Найбільша середня площа території, на якій розташовано санаторно-курортні й оздоровчі заклади, притаманна Вінницькій (150,3 тис.м²), Хмельницькій (80,1), Тернопільській (75,7), Чернівецькій (65,9), Полтавській (58,8), Рівненській (55,4), Київській (51,5), Житомирській (50,9), Сумській (50,4) областям, найменша – Миколаївській (18,2 тис.м²), Одеській (18,3), Донецькій (26), Запорізькій (32,4), Дніпропетровській (32,9), Херсонській (34,2) областях. Тобто найбільша територія притаманна закладам регіонів, які не мають значної рекреаційної привабливості для населення, і навпаки.

У штаті санаторно-курортних та оздоровчих закладів працюють 102,4 тис. осіб. Кадрова забезпеченість галузі значно краща від середньої по Україні (34 працівника на один заклад) у Вінницькій (120), Львівській (84), Хмельницькій (69), Полтавській (59) областях та АР Крим (67). На 10 штатних працівників одного закладу в Україні припадає 44 ліжка (місця) у санаторіях, пансіонатах чи будинках відпочинку. Значно гіршим є кадрове забезпечення закладів Херсонської (120 місць), Миколаївської (116), Донецької (72), Одеської (68), Запорізької (64) областей. В АР Крим та Карпатському регіоні кадрове забезпечення є значно кращим і становить 21 працівник на 10 місць у закладах Львівської та Івано-Франківської областей, 22 – Закарпатської, 33 – АР Крим.

У регіонах України склалася неоптимальна структура закладів санаторно-курортної сфери — а саме, співвідношення між лікувально-оздоровчими закладами та закладами відпочинку (тривалого перебування). До лікувально-оздоровчих закладів слід відносити санаторії, пансіонати з лікуванням, санаторії-профілакторії, курортні поліклініки, бальнеологічні лікарні та грязелікарні. Всього у 2010/2011 році таких закладів в Україні налічувалося 741 од. До закладів відпочинку належать будинки відпочинку, пансіонати без лікування, бази й інші заклади відпочинку (2227 закладів у країні загалом протягом того ж періоду). Тобто, на один санаторно-лікувальний заклад в Україні припадає 3 будинки відпочинку. Така структура санаторно-курортних і оздоровчих закладів зу-

мовлена залежністю розташування лікувально-оздоровчих закладів (санаторіїв) від наявних на території регіону природних лікувальних ресурсів. Натомість, будинки відпочинку мають бути розташовані на території країни більш рівномірно і так, аби забезпечувати доступ мешканців усіх без винятку регіонів до довготривалого відпочинку без долаття значних відстаней. В Україні в окремих областях має місце дефіцит будинків, пансіонатів, баз відпочинку, і з роками диспропорція структури закладів оздоровлення й відпочинку збільшується [3]. Так, у Вінницькій області функціонують 27 санаторних закладів і лише 3 будинки відпочинку, у Житомирській – відповідно 12 і 8, Івано-Франківській – 21 і 8, Полтавській – 20 і 8, Рівненській – 13 і 7, Тернопільській – 15 і 3, Хмельницькій – 15 і 1, Чернівецькій – 8 і 4. Така структура закладів не здатна задовольняти потреби громадян у якісному відпочинку та загальному оздоровленні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні поняття, структуру, особливості, територіальне розміщення рекреаційних ресурсів досліджують М.Багров, Ю.Веденін, О.Гідбут, М.Ігнатенко, Ю.Лобанов, В.Преображенський, В.Руденко, І.Твердохлебов; особливості розвитку територіально-рекреаційних систем – М.Долішній, І.Смаль, Н.Недашківська, М.Нудельман, М.Пістун, В.Стеченко, О.Шаблій; проблеми функціонування курортно-рекреаційного комплексу – Б.Букринський, Н.Коржунова, Л.Новосельська, О.Охріменко, В.Степанов, І.Швець; рекреаційну місткість та природно-рекреаційний потенціал територій – М.Ігнатенко, М.Крачило, С.Генсірук, М.Нижник, І.Родічкін, Є.Котляров, З.Шаблій. Відомі наукові розробки теоретичних і методологічних основ управління розвитком природно-рекреаційної сфери О.Балацького, О.Бейдика, А.Бузні, Б.Буркинського, В.В'юна, Г.Гуцуляка, Я.Коваля, Н.Коніщевої, Ф.Мазура, В.Мацоли, Є.Мішеніної, В.Новикова, М.Паламарчука, М.Реймерса, І.Синякевича, В.Семенова, О.Шаптали. Дослідження з кластеризації курортно-рекреаційного комплексу, охорони природно-рекреаційних ресурсів та їхнього сталого розвитку знайшли своє відображення у працях І.Бистрякова, Т.Галушкіної, З.Герасимчук, В.Кожевникової, Д.Стеченка, С.Харічкова, М.Хвесика, Є.Хлобистова, Т.Цихан, Л.Чернюк, Л.Черчик, В.Шевчука.

Огляд теоретичних робіт цих та інших авторів дозволяє відзначити актуальність досліджень з розробки механізмів реформування рекреаційної сфери в Україні (див. наприклад [4, 5]). Разом з тим, бракує системних досліджень, що стосуються визначення обсягів використання природно-рекреаційного потенціалу територій у перспективі та побудови системи відповідних критеріїв та індикаторів, здатних встановлювати цільові орієнтири для подальшого розвитку санаторно-курортної сфери й туристично-рекреаційного комплексу взагалі. Потреба у формуванні такої системи показників зумовлена необхідністю визначення обсягів природно-ресурсних, інфраструктурних, матеріально-технічних, фінансових, кадрових ресурсів, здатних забезпечити сталий розвиток сфери у середньостроковій перспективі з урахуванням особливостей функціонування й обмежень розвитку економіки регіонів.

Постановка завдання. Актуальність цих та інших науково-практичних завдань, що стосуються рекреаційної сфери, і зосередженість міжнародної спі-

льності на проблематиці сталого розвитку (див. напр. Національну доповідь «Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010» [6]) обґрунтовують потребу впровадження додаткових критеріїв для оцінювання стану і перспектив розвитку сфери, що й відображає основні цілі даного дослідження. Його завданнями є формування переліку потенційних критеріїв та індикаторів оцінювання розвитку рекреаційної сфери, відбір найістотніших із них та придатних для чисельного обрахунку, кількісне визначення показників, що становитимуть цільові орієнтири розвитку сфери на середньострокову перспективу й індикатори досягнення стандартів, встановлених чинним законодавством і міжнародними документами, спрямованими на забезпечення сталого розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес розробки критеріїв та індикаторів суспільно-економічного явища має певні вимоги й обмеження [7]. По-перше, розроблювані показники повинні відповідати кількісним і якісним параметрам, наведеним в ухвалених стратегіях, планах, програмах розвитку сфери на національному або регіональному рівнях. Найбільш повно та системно цілі державної політики управління рекреаційною сферою викладено у Стратегії розвитку туризму і курортів в Україні, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України №1088-р від 06.08.2008. Для кількісного обчислення або якісного визначення показників важливими є наявність, доступність та надійність вимірюваних даних та їхня придатність для аналізу. Самі показники повинні бути достатньо чутливими і мати порогові значення. Також вони повинні мати практичну цінність, бути придатними для порівняння у часі і просторі та для побудови прогнозів.

З огляду на ці та інші вимоги, запропонована нижче система критеріїв формування рекреаційного потенціалу регіону складається з параметрів поліпшення стану навколишнього природного середовища, підвищення ефективності функціонування закладів рекреаційної сфери та зростання рекреаційної привабливості регіонів. Із метою кількісного оцінювання ступеня досягнення кожного з цих критеріїв розроблено відповідні індикатори (табл. 1). Для забезпечення сталого розвитку рекреаційної сфери показники-індикатори мають стабільно зростати з року в рік [8].

У 2010/2011 році санаторно-курортними послугами було охоплено 2,28 млн. українських громадян або 5% від наявного населення країни. При цьому, обсяг оздоровлених у вітчизняних санаторно-курортних закладах українців та їхня питома вага у загальній структурі оздоровлених з року в рік зменшуються. Натомість, у структурі оздоровлених збільшується частка іноземних громадян (11,6% - у 2000 р., 12% - у 2005/2006 р., 14,5% - у 2010/2011 р.), хоча зростання абсолютних обсягів оздоровлених іноземців останніми роками уповільнилося (326 тис. осіб у 2000 р., 362 тис. – у 2005/2006 р., 386 тис. – у 2010/2011 рр.) [2]. Скорочення загальних обсягів оздоровлення у вітчизняних санаторно-курортних закладах відбувається не лише з демографічних та економічних причини, але й унаслідок зменшення кількості закладів та їх ліжкового фонду. Тому зусилля державної політики розвитку рекреаційної галузі доцільно спрямовувати на усунення цих негативних тенденцій, а також на утримання поточних обсягів надання послуг із оздоровлення.

Критерії та індикатори формування рекреаційного потенціалу регіону*

Критерій	Індикатор
Стан навколишнього природного середовища регіону	Питомий природо-рекреаційний ресурс регіонів України, млн.грн/км ² Скидання забруднених зворотних вод у природні поверхневі водні об'єкти (частка у загальному обсязі скидання зворотних вод), % Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення, тис.т Наявність та утворення відходів I-III класів небезпеки, тис.т
Стан підприємств рекреаційної сфери регіону	Інфраструктура санаторно-курортних і оздоровчих закладів (кількість закладів та ліжок (місць) у них, площа території, яку займають заклади), од., тис.м ² Кількість закладів, що не працюють з різних причин, од.
Діяльність підприємств рекреаційної сфери регіону	Кількість осіб, оздоровлених у санаторно-курортних і оздоровчих закладах протягом тривалого часу та 1-2 днів Кількість дітей та підлітків, оздоровлених протягом тривалого часу та 1-2 днів, осіб Кількість фактично проведених у закладах людино-днів Середньооблікова кількість штатних працівників закладів, осіб
Туристично-рекреаційна привабливість регіону	Кількість іноземних громадян, що перебували у санаторно-курортних (оздоровчих) закладах, осіб Частка туристів, прибулих з метою туризму або оздоровлення, % Кількість дітей, прибулих для оздоровлення у санаторно-курортних закладах з інших регіонів, осіб Кількість дітей, прибулих для відпочинку у літніх таборах з інших регіонів, осіб

* Джерело: складено автором.

Згідно з Порядком часткового фінансування санаторіїв-профілакторіїв за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, затвердженим постановою правління Фонду №16 від 25.02.2009, термін санаторно-курортного лікування хворих у санаторії-профілакторії має становити 18, 21 або 24 дні. Однак, цей показник значно варіюється по областях і є набагато нижчим за встановлену норму. Так, у санаторіях-профілакторіях середня тривалість перебування по Україні складає лише 16,7 днів; набагато менший цей показник за встановлену норму в АР Крим (8,8 днів), Донецькій (17,8), Закарпатській (2,3), Івано-Франківській (15,4), Київській (17), Львівській (16,7), Миколаївській (13,4), Одеській (11,1), Херсонській (17,6), м. Севастополі (5,3) – тобто в першу чергу у регіонах, яким притаманні потужний лікувально-оздоровчий потенціал та значна туристично-рекреаційна привабливість. Визначені на основі цих та інших показників і розрахунків за трендовими моделями прогностичні індикатори досягнення критеріїв розвитку рекреаційної сфери регіонів відображені у табл. 2.

Наказ МОЗ України № 33 від 23.02.2000 встановлює такі штатні нормативи санаторних закладів для дорослих: 1 лікар на 50 ліжок; 1 медична сестра на 30 ліжок; 1 працівник молодшого медичного персоналу та інших професій на 25 ліжок. Однак, зазначені нормативи дотримано не у всіх санаторно-оздоровчих закладах країни. Так, ситуація, де на 1 лікаря у санаторіях для дорослих (окрім хво-

рих на туберкульоз) припадало понад 50 ліжок, спостерігалася у 2011 році в АР Крим, у Миколаївській, Херсонській, Чернігівській областях та м. Севастополі; понад 30 ліжок на 1 медичну сестру – у Херсонській, Чернігівській, Чернівецькій областях та м. Севастополі. Перевищено навантаження на лікарів у дитячих спеціалізованих санаторіях у Вінницькій, Миколаївській, Рівненській, Чернігівській областях, на середній медичний персонал – у Миколаївській області. Найгірше забезпечені медичними працівниками дитячі заклади оздоровлення санаторного типу, що працювали влітку 2011 року. Показники кількості дітей у розрахунку на 1 медичного працівника в таких закладах значно перевищує граничну норму в АР Крим (503 дитини на 1 працівника), Донецькій (126), Запорізькій (101), Івано-Франківській (75), Київській (102), Луганській (104), Львівській (215), Рівненській (145), Хмельницькій (112), Чернівецькій (75) областях.

Таблиця 2

**Критерії та індикатори перспективного розвитку
рекреаційної сфери регіонів України***

Критерій	Індикатор	Значення цільового орієнтира, рік		
		2011	2015	2020
Збільшення тривалості перебування рекреантів у санаторно-курортних закладах	Середня тривалість оздоровлення у санаторно-курортних закладах, днів	13	16	18
Кадрове забезпечення санаторних закладів	Штатні нормативи санаторних закладів для дорослих, ліжок на 1 лікаря, од.	133	82	50
	Штатні нормативи санаторних закладів для дорослих, ліжок на 1 медичну сестру, од.	598	134	30
	Штатні нормативи спеціалізованих санаторних закладів для дітей, ліжок на 1 лікаря, од.	135	73	40
	Штатні нормативи спеціалізованих санаторних закладів для дітей, ліжок на 1 медичну сестру, од.	42	35	30
Кадрове забезпечення медичними працівниками літніх дитячих оздоровчих закладів (таборів)	Кількість дітей у розрахунку на 1 медичного працівника літніх дитячих закладів оздоровлення, осіб	503	159	50

* Джерело: дані 2011 року наведено за [2]; прогностичні показники розраховано автором.

Висновки. Рекреаційний потенціал регіонів України використовується нерівномірно, недостатньо ефективно та без належного врахування наявних природних, матеріально-технічних та кадрових ресурсів. Недоліки управління рекреаційною сферою спричиняють деградацію, виснаження або, навпаки, недовикористання рекреаційного потенціалу територій, а послуги закладів санаторно-курортного лікування й загального оздоровлення населенню надаються неналежного обсягу та якості. З огляду на пріоритетність завдання із забезпечення сталого розвитку економіки, виникає потреба періодичного пе-

регляду й удосконалення показників ефективності функціонування вітчизняної рекреаційної сфери. Одними з можливих критеріїв розвитку рекреаційної сфери є досягнення чинних нормативів тривалості перебування рекреантів у санаторно-курортних закладах та кадрового забезпечення останніх. Оцінка можливостей досягнення відповідно розрахованих кількісних прогнозних показників розвитку рекреаційної сфери регіонів на середньо- та довгострокову перспективу є предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Руденко В. Природо-ресурсний потенціал природних регіонів України / Руденко В. П., Вацеба В. Я., Соловей Т. В. – Чернівці : Рута, 2001. – 268 с.
2. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні. Статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України. – Київ : Держкомстат України, 2011. – 91 с.
3. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державний комітет статистики України. – Київ: ТОВ «Август Трейд», 2012. – С. 485.
4. Галушкіна Т. Механізм реформування територіальної екологічної політики (на прикладі курортно-оздоровчих територій) / Галушкіна Т. П., Новосельська Л. І., Сударкіна О. О. // Экономические инновации. – 2005. – Вип. 22. – С. 196-203.
5. Снігова О. Розвиток рекреаційного потенціалу України: оцінка умов та перспектив / Снігова О. Ю. // Економіка промисловості. — 2009. — № 4. — С. 184-192.
6. Національна доповідь «Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010» / Міністерство економіки України. – Київ : Мінекономіки України, 2010. – С. 89-97.
7. International Recommendations for Tourism Statistics 2008. ST/ESA/STAT/SER.M/83/Rev.1. – New York: United Nations, 2010. – 145 p.
8. Guidebook on Indicators of Sustainable Development for Tourist Destination. UN World Tourism Organization. – Madrid : UNWTO, 2004. – P. 55-240.

Рецензент – д.е.н. Остафійчук Я.В.

УДК 336.777

ІЗ ПРАКТИКИ ВЕКСЕЛЬНОГО ОБІГУ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Лях М.С., к.е.н, доцент; Капаєва Л.М., к.е.н, доцент

Полтавська державна аграрна академія

Досліджено практику використання векселів у господарській діяльності українських підприємств, бюджетних установ, а також у розрахунках з бюджетом. Автори, спираючись на власний досвід, розглядають основні аспекти примінення векселів у погашенні недоїмки по платежах до бюджету та фінансуванні видатків місцевих бюджетів. Практика вексельних розрахунків, які мали місце в окремих регіонах України в 1998-2000 роках, дає підстави стверджувати, що при беззаперечному дотриманні діючих законодавчих актів, фінансовій дисципліні всіх учасників вексельного обігу, високому професіоналізмі виконавців розрахунків, вексель може бути високоефективним розрахунковим інструментом, який надасть можливість підвищити результативність розрахунків в умовах тимчасового дефіциту обігових коштів у окремих учасників розрахункових процесів. Обґрунтовано теоретичні аспекти, визначено основні проблеми вексельного обігу та можливість ефективного використання векселів у сучасних умовах.

Studied the practice of the use of promissory notes in the economic activity of Ukrainian enterprises, budgetary institutions, as well as in settlements with the budget. The authors draw on their own experience, consider the basic aspects of the use of promissory notes repayment of arrears on payments in the budget and financing of the expenditures of local budgets. The